

Ярослав МАРЧЕНКО

*кандидат історичних наук
перший заступник начальника*

Національної академія сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9569-6324>

e-mail: marchenko@ukr.net

МІЛІТАРИЗАЦІЯ РОСІЄЮ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА (2014–2022)

Схарактеризовано військовий потенціал РФ на Кримському півострові напередодні 2014 р. і в роки російсько-української війни. Відзначено, що держава-агресор після тимчасової окупації АР Крим збрала на півострові значну кількість військової техніки, озброєння та військовослужбовців, що ускладнює неминучу деокупацію півострова. Зауважено, що на час початку окупації у Криму перебувало близько 20 000 українських військовослужбовців, із яких на материкову частину України згодом повернулося орієнтовно 6 000, що свідчить про наявність значної кількості колаборантів серед військовослужбовців ЗСУ.

Відзначено, що захоплену під час тимчасової окупації зброю та значний військовий контингент було інтегровано до окупаційних збройних сил. Констатовано, що впродовж останніх 10 років на територію Кримського півострова було передислоковано значну кількість військового контингенту та техніки, що уможливило створення нових бригад, дивізій або ж оновлення кадрового складу у вже наявних.

Констатовано, що особливого значення окупант надавав розбудові ЧФ, який отримав не тільки воєнно-стратегічне значення, а й геополітичне/геостратегічне, мав би забезпечувати державі-агресорові домінування в регіоні, хоча реалії виявилися далекими від задумів. Показано, що держава-агресор мала намір завантажити промисловість тимчасово окупованого півострова держоборонзамовленням, що, однак, було реалізовано частково.

Спрогнозовано, що, попри перебування у Криму значної кількості військ і техніки, Українська держава за міжнародної підтримки поверне контроль над тимчасово окупованими Росією територіями.

Ключові слова: тимчасова окупація, Кримський півострів, Росія, Українська держава, військова техніка, озброєння, військовослужбовці, Чорноморський флот Росії.

Російсько-українська війна розпочалася після окупації Росією Автономної Республіки (АР) Крим (2014). Окуповуючи український півострів, Російська Федерація (РФ) переслідувала кілька цілей: геостратегічну – зруйнувати чинний світовий порядок домінування Заходу на планеті та повернути Росії статус «великої держави»; геоісторичну – повернути світ у реальність середини минулого століття («зони впливу», «боротьба систем», «баланс сил і баланс інтересів» тощо) (Трофимович, 2017). Тимчасова окупація Росією АР Крим, як стверджують аналітики, підриває всесвітні

зусилля, спрямовані проти поширення зброї масового знищення, а також «стоїть на заваді подальшій європейській інтеграції Росії, а отже, постанову Великої чи Широкої Європи, а також створенню спільної зони торгівлі та безпеки від Лісабона до Владивостока» (Умланд, 2015).

Мілітаризація Росією Кримського півострова – малодосліджена проблема в сучасній українській історіографії, окремі фрагменти якої розкриті на сторінках періодичної преси, інтернет-видань. Мета статті – схарактеризувати військовий потенціал РФ на тимчасово окупованому Кримському півострові в роки російсько-української війни.

Виступаючи у 2021 р. під час віртуального засідання високого рівня Організації Об'єднаних Націй щодо Криму, тогочасний міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба відзначав: «За сім років російська військова присутність на [Кримському – Я. М.] півострові зростає більш як удвічі» (Військова присутність, 2021). Озвучені українським високопосадовцем цифри відповідають дійсності, що свідчить, на жаль, про поступове нарощування військового потенціалу агресора у Криму. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України (2022) призвело до посилення цих тенденцій.

Захоплення українського озброєння та техніки. Після захоплення у 2014 р. на Кримському півострові українських військових частин і стратегічних об'єктів можна констатувати зростання військового потенціалу Росії в регіоні. На початку 2014 р. у Криму було зосереджено значне угруповання Збройних сил України (ЗСУ). Щодо Військово-морських сил (ВМС) України, крім частин та об'єктів управління і забезпечення флоту, у Новофедорівці (Сакський р-н) базувалася 10-та морська авіаційна бригада (1 Бе-12ПС, 1 Ан-24Т, 1 Ан-2; 2 Мі-14, 5 Ка-27ПЛ, 4 Ка-27ПС/Е, 3 Ка-29ТБ, 3 Мі-8МТ), 36-та окрема механізована бригада берегової оборони (с. Перевальне Сімферопольського р-ну), 406-та окрема бригадна артилерійська група (м. Сімферополь) (Військова складова, 2019). Серед кораблів і суден були: дизель-електричний підводний човен № U01 «Запоріжжя», два ракетні катери (№ U153 «Прилуки» та № U155 «Придніпров'я»), резервний корабель управління № U500 «Донбас», великий розвідувальний корабель № U510 «Славутич», три малі протичовнові кораблі (№ U205 «Луцьк», № U208 «Хмельницький», № U209 «Тернопіль»), корвет № U206 «Вінниця», два морські тральщики (№ U310 «Чернігів» та № U311 «Черкаси»), середній десантний корабель № U401 «Кіровоград», великий десантний корабель № U402 «Костянтин Ольшанський». Бойові завдання виконували також різні дрібніші катери і судна (Військова складова, 2019).

Щодо повітряних сил півострова, то вони були представлені тактичною групою «Крим», куди належала 204-та Севастопольська бригада тактичної авіації ім. О. Покришкіна (МіГ-29/УБ, L-39), а також три ракетні полки (у Феодосії, Севастополі та Євпаторії) (Військова складова, 2019). Доволі численними були й Внутрішні війська: окрема бригада (м. Сімферополь), два окремі полки (м. Севастополь і м. Феодосія), а також два батальйони (м. Євпаторія та смт Гаспра) (без урахування частин морського спецназу, прикордонних військ, працівників військово-навчальних закладів) (Військова складова, 2019).

Загалом, на території Криму на час окупації (2014) перебувало 20 315 українських військовослужбовців і цивільного персоналу різних збройних формувань. Упродовж лютого–травня 2014 р. до материкової частини України прибуло сумарно 6 010 військово-

вослужбовців (ЗСУ – 3 990 осіб, Нацгвардії – 1 177, Держприкордонслужби – 519, СБУ (Служби безпеки України) – 242, УДО (Управління державної охорони) – 20, Державного космічного агентства – 61 особа) (Військова складова, 2019). Захоплену зброю та значний військовий контингент було інтегровано до окупаційних ЗС.

Реорганізація військових формувань. Захоплення українського озброєння і техніки в поєднанні з передислокацією на окупований Кримський півострів значного військового контингенту з РФ уже на 2016 р. дало змогу сформувати: 30-ту дивізію надводних кораблів (Севастополь) (корабельні з'єднання ЧФ (Чорноморського флоту), що базувалися у Криму до 2014 р.); 27-му змішану авіаційну дивізію (Бельбек, Севастополь); 31-шу дивізію ППО (Протиповітряної оборони) (Севастополь); 126-ту окрему бригаду берегової оборони (обрбо) (Перевалне) БВ (Берегових військ) ЧФ на базі колишньої 36-ї обрбо Військово-морських сил України (ВМСУ); 1-шу окрему берегову ракетну бригаду (Севастополь) БВ ЧФ; 8-й артилерійський полк БВ ЧФ (Сімферополь) (Бадрак, 2016).

Передислокація на Кримський півострів техніки та військових. У 2014–2023 рр. у АР Крим значно зросли масштаби російської військової присутності, зокрема тільки за 2014–2020 рр. додалося: 20 100 особового складу військ (кількість контингенту зросла від 12 400 до 32 500); 195 основних бойових танків (від 0 до 195); 318 броньованих автомобілів (від 92 до 410); 259 одиниць артилерії (від 24 до 283); 78 бойових літаків (від 22 до 100) (Мілітаризація-2). За оцінками експертів Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння, до окупації агресор мав у Криму 26 бойових кораблі, 92 бойові машини піхоти (БМП), 24 артилерійські системи калібру понад 100 мм, 59 бойових літаків і гвинтокрилів, 2 підводні човни. Тільки за 2 роки окупації кількість російських озброєнь суттєво збільшилася: літаків – у 3,4 рази (до 72), БМП – у 6,6 рази (до 902), підводних човнів – у 2 рази (до 4), військових кораблів – зросла до 30 (Горюнова, 2017).

На думку Валентина Бадрака, особливу увагу окупант приділив захисту узбережжя. Для цього на півострові було розташовано 16 берегових ракетних комплексів, 58 систем залпового вогню та 120 зенітно-ракетних комплексів. Згодом були розміщені системи ППО С-400 «Тріумф» у Севастополі та системи С-400 і «Панцир-С» у Феодосії. Як вважали окупанти, разом із протиракетними комплексами «Бастіон» вони мали б забезпечити захист усього узбережжя АР Крим (Горюнова, 2017). На 2020 р. на території тимчасового окупованого українського півострова перебувало: 40 російських танків, 583 одиниці броньованої техніки, 162 одиниці важких артилерійських установок, 122 бойові літаки, 62 гелікоптери, 12 систем залпового вогню. Крім того, у регіоні діяло 34 російські військові кораблі та 7 підводних човнів (Мілітаризація-5).

Мілітаризація промисловості. Після окупації Кримського півострова, уже 4 квітня 2014 р., міністр оборони РФ Сергій Шойгу (Сергей Шойгу) на позаплановому засіданні колегії міністерства заявив про намір завантажити промисловість окупованого півострова держоборонзамовленням, наголосивши на важливості «ефективного задіявання виробничо-технологічного потенціалу оборонної промисловості Криму» (Back in the USSR, 2020).

Окупанти виокремили 23 кримські підприємства воєнно-промислового комплексу (ВПК) (Back in the USSR, 2020), які передбачалося експлуатувати під час російсько-української війни. Відзначаю, що під час окупації Кримського півострова агресор захопив 13 українських підприємств, що були у складі державного концерну

«Укроборонпром»: Феодосійську суднобудівну компанію «Море»; Державне підприємство «Феодосійський оптичний завод»; Публічне акціонерне товариство «Завод «Фіолент»», Сімферополь; Державне підприємство «Конструкторсько-технологічне бюро «Судокомползит»», Феодосія; Державне підприємство «Науково-дослідний інститут аеропружних систем», Феодосія; Державне підприємство «Євпаторійський авіаційний ремонтний завод»; Державне підприємство «Севастопольське авіаційне підприємство»; Державне підприємство «Склопластик», Феодосія; Державне підприємство «Феодосійський судномеханічний завод Міністерства оборони України»; Державне підприємство «Центральне конструкторське бюро «Чорноморець»», Севастополь; Державне підприємство «Спеціальна виробничо-технічна база «Полум'я»», Севастополь; Державне підприємство «Науково-дослідний центр «Вертолiт»», Феодосія; Державне підприємство «Конструкторське бюро радіозв'язку», Севастополь (Back in the USSR, 2020).

На час повномасштабного вторгнення із 13 підприємств залишилися працювати як окремі юридичні особи 10: Конструкторське бюро радіозв'язку неофіційно ліквідоване невдовзі після «націоналізації»; Феодосійський «Склопластик» увійшов до складу суднобудівного заводу «Море»; Севастопольське Центральне конструкторське бюро (ЦКБ) «Чорноморець» припинило існування після приєднання до Державного унітарного підприємства (ДУП) «Севастопольський морський завод», перетворившись на проєктно-конструкторський центр у складі «Севморзаводу» (Back in the USSR, 2020). Моніторингова група «Інститут чорноморських стратегічних досліджень» та BlackSeaNews зафіксували понад пів сотні російських підприємств, що працюють із захопленими підприємствами «Укроборонпрому», та понад сотню, що співпрацюють із кримськими заводами у військовому виробництві («Трофейна економіка», 2021).

Зростання чисельності військовослужбовців. До окупації Криму російських військових на півострові нараховувалося приблизно 10–12 тис. осіб (За роки анексії, 2020). На березень 2016 р. кількість російських військових майже подвоїлася – їх у Криму вже було 23 800 (Бадрак, 2016). Російська військова присутність у Криму на осінь 2019 р. становила вже 31,5 тис. військових (Мілітаризація-5). Навесні 2022 р. на території півострова на постійній основі створено міжвидове угруповання військ ЗС Росії, і чисельність його особового складу нараховує орієнтовно 32 тис. (В окупованому Криму, 2022).

Зростання чисельності російських військовослужбовців відбувалося значною мірою й завдяки українському населенню Криму. Починаючи з 2015 р., окупаційна влада провела понад 10 незаконних призовних кампаній до лав своїх ЗС (Back in the USSR, 2020). За даними Кримської правозахисної групи, у 2017 р. 673 кримчанина (майже 15 % від призовників півострова) було відправлено до військових частин Росії, а у 2019 р. – понад 2 400 (Back in the USSR, 2020). До 2025 р. Росія планує збільшити кількість військових у Криму до 43 тис., танків – до 100 одиниць, БМП/БТР (бронетранспортерів) – до 1 150, ракетних систем різного калібру – до 400, бойових літаків – до 150, гвинтокрилів – до 95, берегових ракетних комплексів – до 50, бойових кораблів – до 33, підводних човнів – до 7 (Бадрак, 2016).

Сприяє збільшенню чисельності російських військових у Криму факт перебування на півострові значної кількості місцевого проросійського населення і значний ідеологічний вплив пропаганди на молодь. У квітні 2020 р. російська окупаційна адміністрація у Криму підготувала п'ятирічну програму, спрямовану, серед іншого,

на підготовку дітей до служби у ЗС держави-окупанта та пропаганду такої служби (вартість програми – 23 млн дол. США) (Мілітаризація-3). У липні 2020 р. Державна Дума Росії ухвалила запропоновані президентом зміни в закон про освіту, які стосувалися патріотично-виховної роботи у закладах освіти (Мілітаризація-1).

Секретар Ради безпеки країни-агресора Ніколай Патрушев (Николай Патрушев) 24 травня 2022 р. чітко окреслив мету і завдання освітньої політики Росії в тимчасово окупованому Криму. «Необхідна персональна відповідальність керівників освітніх установ, випускники яких не тримали в руках книг, присвячених героїзму радянського народу в роки Великої Вітчизняної війни, або мають невиразне уявлення про подвиги тих, хто воював за Батьківщину, – зазначав він. – ... Найважливішим завданням сьогодні є відродження історичних традицій, і навіть захист традиційних російських духовно-моральних цінностей. Для її вирішення потрібен системний підхід до виховання та освіти» (Мілітаризація-4).

Додам, що із 1 вересня 2023 р. у кожній школі Кримського півострова реалізується програма «Початкова військова підготовка» (Кривошеев, 2023). Також кримських школярів примушують брати участь у російських військово-спортивних іграх «Зарниця» і «Победа» (Кривошеев, 2023). Після 5-го класу дітей спонукають до вступу в мілітарну організацію «Юнармія» або ж кадетські/козачі класи (КримSOS, 2023).

Чорноморський флот. ЧФ Росії створено на основі ЧФ СРСР, який у серпні 1991 р., на час розпаду країни рад, нараховував 883 кораблі (Як Україна та росія поділили, 2024). У 1997 р. ЧФ СРСР був остаточно розділений. Україна отримала: чверть берегової інфраструктури; понад 40 бойових кораблів; майже 100 суден постачання; приблизно 40 % радянського суднобудування (охопно з верфями для будівництва найбільших кораблів). Все інше відійшло Росії. Однак уже 2014 р., після окупації півострова, українські військово-морські сили втратили понад 80 % цієї потужності (Як росія і Україна розділили, 2024).

Після російської окупації АР Крим, ЧФ отримав не тільки воєнно-стратегічне значення, а й геополітичне. На думку аналітиків, «військово-морське формування Росії в Чорному морі стало демонстрацією претензій РФ на домінування в регіоні» (Ворог під боком, 2020). Розвиток ЧФ проводився у межах чинної Федеральної цільової програми «Створення системи базування Чорноморського флоту на території Росії у 2005–2020 роках». Загальний обсяг фінансування програми – 86,7 млрд руб. (Росія посилить, 2021). Зважаючи на цей чинник, посилення ЧФ Росії відбулося не тільки внаслідок захоплення українських кораблів і суден у 2014 р., але й підвищення потенціалу як берегових сил, так і надводного (підводного) флоту.

Загалом, від часу тимчасової окупації Кримського півострова, ЧФ Росії отримав понад 20 нових бойових одиниць: 3 фрегати проекту 11 356, 6 підводних човнів проекту 636, патрульні корвети проекту 22 160 і ракетні катери проекту 21 631. Усі вони оснащені крилатими ракетами «Калібр» (Ворог під боком, 2020). До початку повномасштабної війни проти України у складі ЧФ Росії перебували такі кораблі: ракетний крейсер першого рангу «Москва»; 6 сторожових кораблів другого рангу; 7 дизель-електричних підводних човнів; понад 10 ракетних катерів; 7 корветів, великі десантні кораблі, тральщики (Як росія і Україна розділили, 2024).

ЧФ Росії брав участь у повномасштабному вторгненні, зокрема атакував острів Зміїний (2022), й сьогодні регулярно обстрілює територію України. За його активною участю держава-агресор планувала десантні операції, зокрема висадку на побережжі

Одеси. Проте за час повномасштабного вторгнення Україна вивела з ладу 33 % бойових кораблів ЧФ Росії (Албул, 2024). За умов постачання Українській державі західними партнерами далекобійних ракет і ширшого впровадження надводних дронів (безпілотних надводних апаратів) цей процес набув би динамічності.

Отже, як зазначають експерти: на півострові стрімкими темпами створене та нарощується найбільше в Європі міжвидове угруповання військ Росії; до Криму з перших днів окупації у пріоритетному порядку направляються тільки нові й новітні зразки військової техніки та озброєнь; відновлюються всі наявні у Криму за часів СРСР численні військові аеродроми, пускові позиції ракетних установок, об'єкти ППО, радарні системи; радянські бази зберігання ядерної зброї; створений та розвивається новий укріплений район на півночі Криму; для дислокації нових військових частин іде будівництво нових і реконструкція старих військових містечок, а також житла для військово-службовців та їхньої інфраструктури; збільшується чисельність не тільки військовослужбовців, а й різних спецслужб; через цільові військові замовлення передовсім відновлено роботу підприємств ВПК (приладобудування, суднобудування і судноремонт) (Клименко, Гучакова, 2021). Завдання Української держави – демілітаризувати Кримський півострів і відновити територіальну цілісність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Албул, С. (2024). За час повномасштабної війни Сили оборони вивели з ладу близько третини Чорноморського флоту РФ. https://lb.ua/society/2024/02/06/597108_chas_povnomasshtabnoi_viyni_sili.html

Бадрак, В. (2016). Мілітаризація окупованого Криму як загроза міжнародній безпеці. *Мілітаризація окупованого Криму як загроза міжнародній безпеці. Збірка виступів міжнародної конференції (Київ, 14 березня 2016 р.)*. Київ.

В окупованому Криму перебуває 32 тисячі російських військових – Міноборони. (2022). <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3402980-v-okupovanomu-krimu-perebuvaе-32-tisaci-rosijskih-vijskovih-minoboroni.html>

Військова присутність РФ у Криму за сім років зросла більш ніж удвічі – Кулеба. (2021). <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3207233-vijskova-prisutnist-rf-u-krimu-za-sim-rokiv-zrosla-bils-niz-udvici-kuleba.html>

Військова складова окупації Криму: втрата техніки і особового складу. (2019). <https://rubryka.com/article/hronika-occupation-crimea/>

Ворог під боком: аналіз та оцінка стану Чорноморського флоту Росії. (2020). https://defence-ua.com/army_and_war/analiz_ta_otsinka_stanu_chornomorskogo_flotu_rosiji-1572.html

Горюнова, Є. (2017). *Анексія Криму як загроза безпеці Балто-Чорноморського регіону*. <http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/134830/131569>

За роки анексії кількість російських військових у Криму збільшилася в 2,5 рази – експерт. (2020). <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kilkist-viyskovyh-u-krymu-ekspert/30906325.html>

Клименко, А., Гучакова, Т. (2021). *Мілітаризація Криму як загроза Європі та реакція НАТО на неї*. <https://www.blackseanews.net/read/178473>

Кривошеєв, П. (2023). *«Повторюють кроки Третього Рейху». Як у Криму готують дітей до війни*. <https://ua.krymr.com/a/krym-shkola-dity-rosia-militaryzatsia-viyna/32480597.html>

КримSOS: як росіяни милітаризують освіту на тимчасово окупованих територіях. (2023). <https://krymsos.com/krymsos-yak-rosiyany-militaryzuyut-osvitu-na-tymchasovo-okupovanyh-terytoriyah/>

Мілітаризація-1: *Мілітаризація дітей в Криму: в ООН передадуть докази злочинів РФ.* (2020). <https://armyinform.com.ua/2020/11/22/militaryzacziya-ditej-v-krymu-v-oon-peredadut-dokazy-zlochyniv-rf/>

Мілітаризація-2: *Мілітаризація Криму: з 2014 року відбулося 6-кратне зростання сил РФ на півострові.* (2021). <https://mipl.org.ua/militaryzacziya-krymu-z-2014-roku-vidbulosya-6-kratne-zrostannya-syl-rf-na-pivostrovi/>

Мілітаризація-3: *Мілітаризація освіти та пропаганда війни серед неповнолітніх.* (2024). <https://crimea-platform.org/news/militarizaciya-osviti-ta-propaganda-vijni-sered-nepovnolitnih/>

Мілітаризація-4: *Мілітаризація освіти. Росіяни перетворюють школи на «фабрики зомбі».* (2023). https://gazeta.ua/articles/poglyad/_militarizaciya-osviti-rosiyani-peretvoryuyut-shkoli-na-fabriki-zombi/1158628

Мілітаризація-5: *Мілітаризація території та свідомості.* (2020). <https://www.voicecrimea.com.ua/main/mainnews/articles/analytics/militarizaciya-teritori%D1%97-ta-svidomosti.html>

Росія посилить Чорноморський флот новими кораблями. (2021). https://lb.ua/world/2014/05/06/265462_rossiya_usilit_chernomorskiy_flot.html

«Трофейна економіка». Мілітаризація Криму як фактор промислового зростання / 2014–2021. (2021). <https://www.blackseanews.net/read/181945>

Трофимович, В. (2017). *Російська агресія проти України як загроза світовій системі безпеки.* <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/6106/1/21.pdf>

Умланд, А. (2015). *Глобальні наслідки «української кризи». Занепад Росії та евроазійська безпека на початку XXI століття.* <https://krytyka.com/ua/articles/hlobalni-naslidky-ukrayinskoji-kryzy-zanepad-rosiyi-ta-evroazijska-bezpeka-na-pochatku>

Як росія і Україна розділили Чорноморський флот і що він із себе представляє сьогодні у кожній з країн. (2023). <https://visitukraine.today/uk/blog/2788/how-russia-and-ukraine-divided-the-black-sea-fleet-and-what-it-is-today-for-each-country>

Як Україна та росія поділили Чорноморський флот після розпаду СРСР. (2024). <https://www.slovoidilo.ua/2024/03/18/infografika/polityka/yak-ukrayina-ta-rosiya-podilyly-chornomorskyj-flot-pislya-rozpadu-srsr>

Back in the USSR. Як змінюється Крим під російською окупацією. (2020). <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/04/8/7246911/>

REFERENCES

Albul, S. (2024). *Za chas povnomasshtabnoi viiny Syly oborony vyvely z ladu blyzko tretyny Chornomorskoho flotu RF.* https://lb.ua/society/2024/02/06/597108_chas_povnomasshtabnoi_viyi_sili.html (in Ukrainian).

Badrak, V. (2016). *Militaryzatsiia okupovanoho Krymu yak zahroza mizhnarodnii bezpetsi. Militaryzatsiia okupovanoho Krymu yak zahroza mizhnarodnii bezpetsi. Zbirka vystupiv mizhnarodnoi konferentsii (Kyiv, 14 bereznia 2016 r.).* Kyiv (in Ukrainian).

V okupovanomu Krymu перебуває 32 тис. російських військових – Міністерство оборони. (2022). <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3402980-v-okupovanomu-krymu-berubuvae-32-tisaci-rosijskih-vijskovih-minoboroni.html> (in Ukrainian).

Viiskova prysutnist RF u Krymu za sim rokov zrosla bilsh nizh udvichi – Kuleba. (2021). <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3207233-vijskova-prisutnist-rf-u-krimu-za-sim-rokiv-zrosla-bils-nizh-udvici-kuleba.html> (in Ukrainian).

Viiskova skladova okupatsii Krymu: vtrata tekhniki i osobovoho skladu. (2019). <https://rubryka.com/article/hronika-occupation-crimea/> (in Ukrainian).

Voroh pid bokom: analiz ta otsinka stanu Chornomorskoho flotu Rosii. (2020). https://defence-ua.com/army_and_war/analiz_ta_otsinka_stanu_chornomorskogo_flotu_rosiji-1572.html (in Ukrainian).

Horiunova, Ye. (2017). *Aneksiia Krymu yak zahroza bezpetsi Balto-Chornomorskoho rehionu.* <http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/134830/131569> (in Ukrainian).

Za roky aneksii kilkist rosiiskykh viiskovykh u Krymu zbilshylasia v 2,5 razy – ekspert. (2020). <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kilkist-viyskovykh-u-krimu-ekspert/30906325.html> (in Ukrainian).

Klymenko, A., & Huchakova, T. (2021). *Militaryzatsiia Krymu yak zahroza Yevropi ta reaktsiia NATO na nei.* <https://www.blackseanews.net/read/178473> (in Ukrainian).

Kryvosheiev, P. (2023). «Povtoriiut kroky Tretoho Reikhu». *Yak u Krymu hotuiut ditei do viiny.* <https://ua.krymr.com/a/krym-shkola-dity-rosia-militaryzatsia-viyna/32480597.html> (in Ukrainian).

KrymSOS: yak rosiiany militaryzuiut osvitu na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh. (2023). <https://krymsos.com/krymsos-yak-rosiyany-militaryzuyut-osvitu-na-tymchasovo-okupovanyh-terytoriyah/> (in Ukrainian).

Militaryzatsiia ditei v Krymu: v OON peredadut dokazy zlochniv RF. (2020). <https://armyinform.com.ua/2020/11/22/militaryzacziya-ditej-v-krymu-v-oon-peredadut-dokazy-zlochniv-rf/> (in Ukrainian).

Militaryzatsiia Krymu: z 2014 roku vidbulosia 6-kratne zrostannia syl RF na pivostrovi. (2021). <https://mipl.org.ua/militaryzacziya-krymu-z-2014-roku-vidbulosya-6-kratne-zrostannya-syl-rf-na-pivostrovi/> (in Ukrainian).

Militaryzatsiia osvity ta propahanda viiny sered nepovnitnikh. (2024). <https://crimea-platform.org/news/militarizaciya-osviti-ta-propaganda-vijni-sered-nepovnitnih/> (in Ukrainian).

Militaryzatsiia osvity. Rosiiany peretvoriuiut shkoly na «fabryky zombi». (2023). https://gazeta.ua/articles/poglyad/_militarizaciya-osviti-rosiyani-peretvoryuyut-shkoli-na-fabriki-zombi/1158628 (in Ukrainian).

Militaryzatsiia terytorii ta svidomosti. (2020). <https://www.voicecrimea.com.ua/main/mainnews/articles/analytcs/militarizaciya-teritori%D1%97-ta-svidomosti.html> (in Ukrainian).

Rosiia posylyt Chornomorskyi flot novymi korabliamy. (2021). https://lb.ua/world/2014/05/06/265462_rossiya_usilit_chernomorskiy_flot.html (in Ukrainian).

«Trofeina ekonomika». *Militaryzatsiia Krymu yak faktor promyslovoho zrostannia / 2014–2021.* (2021). <https://www.blackseanews.net/read/181945> (in Ukrainian).

Trofymovych, V. (2017). *Rosiiska ahresiia proty Ukrainy yak zahroza svitovii systemi bezpeky.* <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/6106/1/21.pdf> (in Ukrainian).

Umland, A. (2015). *Hlobalni naslidky «ukrainskoi kryzy».* *Zanepad Rosii ta evroaziiska bezpeka na pochatku XXI stolittia.* <https://krytyka.com/ua/articles/hlobalni-naslidky-ukrayinskoyi-kryzy-zanepad-rosiyi-ta-evroaziiska-bezpeka-na-pochatku> (in Ukrainian).

Yak rosiia i Ukraina rozdilyly Chornomorskyi flot i shcho vin iz sebe predstavliaie sohodni u kozhnoi z krain. (2023). <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/04/8/7246911/> (in Ukrainian).

Yak Ukraina ta rosiia podilyly Chornomorskyi flot pislia rozpadu SRSR. (2024). <https://visitukraine.today/uk/blog/2788/how-russia-and-ukraine-divided-the-black-sea-fleet-and-what-it-is-today-for-each-country> (in Ukrainian).

Back in the USSR. Yak zminiuietsia Krym pid rosiiskoju okupatsiieu. (2020). <https://www.slovoidilo.ua/2024/03/18/infografika/polityka/yak-ukrayina-ta-rosiya-podilyly-chornomorskyj-flot-pislya-rozpadu-srsr> (in Ukrainian).

Yaroslav MARCHENKO

PhD (History)

Deputy of Chief of the Department of Foreign Languages and

Military Translation

The Hetman P. Sahaidachny National Army Academy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9569-6324>

e-mail: ymarchenko8@gmail.com

RUSSIA'S MILITARIZATION OF THE TEMPORARILY OCCUPIED CRIMEAN PENINSULA (2014–2022)

The article characterizes the military potential of the Russian Federation on the Crimean peninsula on the eve of 2014 and during the Russian-Ukrainian war. The aggressor state, after the temporary occupation of the Autonomous Republic of Crimea, has amassed a significant amount of military equipment, weapons and military personnel on the peninsula, which complicates the inevitable de-occupation of the peninsula. At the beginning of the occupation, there were about 20 000 Ukrainian servicemen in Crimea, of whom about 6 000 returned to the mainland of Ukraine, which indicates the presence of a significant number of collaborators among the military of the Armed Forces of Ukraine.

The weapons captured during the temporary occupation and a significant military contingent were integrated into the occupation armed forces. Over the past 10 years, a significant number of military personnel and military equipment have been redeployed to the territory of the Crimean peninsula, which has allowed the creation of new brigades, divisions or renewal of personnel in existing ones.

The author states that the occupier attached particular importance to the development of the Black Sea Fleet, which acquired not only military and strategic importance, but also geopolitical/geostrategic importance, and was supposed to ensure the aggressor State's dominance in the region, although the realities turned out to be far from the plans. The aggressor State intended to load the industry of the temporarily occupied peninsula with the State Defense Order, which, however, was partially realized.

The author concludes that despite the presence of a significant number of troops and equipment in Crimea, the Ukrainian State, with international support, will regain control over the territories temporarily occupied by Russia.

Keywords: current occupation, Crimean peninsula, Russia, Ukrainian state, military equipment, weapons, military personnel, Russian Black Sea Fleet.